

همایش ملی مطالعات و پژوهش های علمی علوم انسانی

نهاد برگزار کننده همایش: موسسه قانون یار با حمایت معنوی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه
سرمدیر علمی و مسئول برگزاری همایش: دکتر بهنام اسدی شماره مجوز: ۴۸۵۳-۷۸۸۶۴
سال برگزاری همایش: ۱۳۹۷ شماره مقاله: ۱۱۳۵/۱۱۹ رده بندی کنگره: ذ ۸۹۳/۲

اهمیت و ضرورت مطالعه در جوامع امروزی

دکتر سید علی مدنی^۱

شهلا رضایی

چکیده

در طول تاریخ، رشد علمی، تغییرات بسیاری داشته و در طی اعصار مختلف نوسان یافته، انسان از دوران اولیه زندگی خود همیشه در پی کشف حقایق علمی بوده و دست به اختراعات و اکتشافات زده است. این رشد علمی در کشورها متفاوت بوده است در کشور ایران از زمان تاسیس دارالفنون، به عنوان مدرسه ای رسمی در آموزش و پرورش تحولات شگرفی همراه با شکافهایی در سطحی بزرگ رخ داده است. در اختیار نبودن کتاب کافی در دست مردم این مرزوبوم، متناسب نبودن مطالب با سطح سنی افراد و در نتیجه بی علاقه شدن آنها به امر مطالعه روندی را پدید آورده است که امروز شاهد آن هستیم. انگیزه های اجتماعی به طور عمده تحت تاثیر اجتماعی که انسان در آن رشد کرده است قرار دارند و تنها به طور مستقیم، نیازهای زیستی او را برطرف می کنند. وقتی انگیزه های اجتماعی انسان را به دقت بررسی می کنیم، ریشه های آنها در تاریخ اجتماعی، در آنچه برای او اتفاق افتاده است می یابیم.

واژگان کلیدی: مطالعه، کتابخوانی، اهمیت کتاب، زندگی اجتماعی، ترویج علم

بخش اول: کلیات

برای انجام هر پروژه پژوهشی لازم است ابتدا اطلاعات لازم و کافی که قبلاً پیرامون موضوع مورد پژوهش، جمع آوری شده به دست آورد، سپس آن اطلاعات کسب شده را مبنا قرار داده و با استناد به آن اطلاعات جدید را جمع آوری و سپس به تحلیل و استنتاج دست زد که در زمینه پژوهش مورد نظر، این کار انجام شده است.

در بررسی‌های انجام شده در مورد موضوع پژوهش: علل و عوامل گرایش دانشجویان رشته علوم اجتماعی دانشگاه آزاد به مطالعه، منابعی جهت انجام تحقیق و پژوهش به دست آمد که برخی از آنها شامل موارد زیر می‌باشد.

«اخوان بهابادی» (۱۳۷۵)، طی پیمایشی، «نقش دبیران و پیشرفت تحصیلی در ایجاد گرایش به مطالعه را در دانش‌آموزان پایه سوم متوسطه دبیرستانهای شهر تهران» را مورد مطالعه قرار داد. نتایج به دست آمده نشان داد: دانش‌آموزان رشته تجربی تمایل بیشتری نسبت به عدم گرایش به مطالعه از خود نشان داده و دو رشته دیگر یعنی، ریاضی و ادبیات تمایل یکسانی در عدم گرایش به مطالعه داشتند. دبیران در ایجاد گرایش به مطالعه در دانش‌آموزان رشته‌های ریاضی فیزیک و ادبیات، نقش چندانی نداشته‌اند، اما در مورد دانش‌آموزان رشته تجربی، نقش تعیین‌کننده‌ای را ایفا کرده‌اند، یعنی توانسته‌اند در دانش‌آموزان رشته تجربی که کمترین علاقه را به مطالعه داشتند، گرایش ایجاد کنند. این امر از آن جهت مهم است که نشان می‌دهد معلمان، در تأثیرگذاری بر دانش‌آموزان می‌توانند، نقشی بسیار تعیین‌کننده داشته باشند.

در بررسی «زرسازی» (۱۳۸۳) که تحت عنوان «علل و عوامل عدم گرایش جوانان به مطالعه کتاب در شهر تهران» به شیوه پیمایشی صورت گرفت، نتایج نشان داد گروه سنی

۱۰ تا ۲۰ سال که قشر فعال و پویای کشور را تشکیل می‌دهند، بیش از دیگران، در اوقات فراغت خود به تماشای تلویزیون می‌پردازند و این گروه با ۰/۹٪، بیشترین گرایش را به کتابخانه دارند. البته این مقدار بسیار ناچیز و از سویی نگران‌کننده است. به عبارت دیگر، می‌توان گفت فرهنگ شفاهی، جایگزین فرهنگ دیداری و نوشتاری شده و این خود به کاهش رغبت جامعه به استفاده از کتابخانه‌ها کمک کرده است.

«لهسایی زاده» (۱۳۷۳) «بررسی عوامل اقتصادی - اجتماعی موثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان» را مطالعه کرد. نتایجی که از این تحقیق بدست آمده حاکی از آن است که عواملی چون سطح سواد والدین، سطح درآمد والدین، طبقه بندی اجتماعی، محل سکونت، درآمد دانشجویی، وضعیت اشتغال، سهمیه قبولی معدل کتبی سال آخر دبیرستان، از عمده ترین عوامل اجتماعی - اقتصادی موثر بر موفقیت تحصیلی است که بین این متغیرها و موفقیت تحصیلی رابطه مثبتی وجود داشته و عمدتاً در سطح اطمینان ۹۵ درصد بوده است که این سطح معنی داری از لحاظ آماری قابل استفاده است؛ همچنین عواملی چون سن، جنس، نوع دانشکده، مقاطع تحصیلی، تعداد فرزندان و اندازه خانواده و تربیت با موفقیت تحصیلی ارتباط داشته و از عوامل تاثیر گذار محسوب می‌شود.

- «رضایی» (۱۳۷۳) در پژوهش «بررسی ارتباط بین علاقه تحصیلی و پیشرفت تحصیلی»، حجم نمونه وی شامل ۳۴۰ نفر از دانش آموزان شهر تهران بوده است. نتایج پژوهش وی نشان داد که بین علاقه به درس و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان، همبستگی مثبتی وجود دارد و نیز جنسیت در علاقه به یک درس یا موضوع خاص، می‌تواند تاثیر مهمی داشته باشد.

- «قریشی» (۱۳۸۴) در پژوهشی، به بررسی نگرش دانشجویان دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشکده فردوسی مشهد، درباره «خواندن به قصد یادگیری»، «خواندن به قصد لذت»، «خواندن به قصد تصمیم‌گیری» و دو اصل «معقول‌اندیشی» و «کمترین کوشش»، پرداخته است. این مطالعه نشان داد دانشجویان بر «خواندن به قصد یادگیری» بیشتر از «خواندن به قصد تصمیم‌گیری» تأکید دارند. دانشجویان زن بیشتر از دانشجویان مرد بر «خواندن به قصد لذت» تأکید دارند. بین رشته تحصیلی و مقاصد خواندن در دانشجویان تفاوتی معنادار وجود ندارد. اصل کمترین کوشش برای هر نوع خواندنی، مورد تأکید دانشجویان می‌باشد و معقول‌اندیشی، شکل‌دهنده رفتارهای مطالعاتی در دانشجویان است.

"

در مجموع این تحقیقات، به دنبال آن هستند تا راه حل‌های موجود را بیابند و آنها را به کار ببندند تا فکری به حال جامعه جوان و البته هدف گم کرده و سردرگم امروز ایران کرد. نیروی انسانی متخصص هر جامعه، یکی از ارزشمندترین منابعی است که یک جامعه جهت گام نهادن در مسیر رشد و توسعه در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بدان نیازمند است و مهمتر از آن به کارگیری صحیح این نیروها، می‌تواند روند رو به پیشرفت جامعه را تسریع نماید در غیر این صورت، پیامدهای منفی ناشی از بکارگیری نابجای این نیروها، می‌تواند مسائل بسیاری را برای فرد و جامعه به بار آورد.

"نوعی رابطه متقابل میان مدرک از یکسو و از سوی دیگر منزلت و پرستیژ اجتماعی، حقوق اقتصادی و اجتماعی و وضعیت شغل و موجب شده، که مدرک، عاملی مهم و حیاتی در زندگی اجتماعی ما باشد البته اگر این مسئله معطوف به دانایی و توانایی و تجربه بود بسیار هم می‌توانست خوب باشد اما از آنجا که رابطه چندانی میان

مدرک و دانش در ایران، وجود ندارد می توان ادعا کرد که این چرخه متغیر وابسته و متغیر مستقل، در جامعه ما بسیار معیوب است .

بخش دوم: اهمیت مطالعه و خواندن در دنیای امروز و وضعیت مطالعه در

ایران

"در لغت نامه دهخدا واژه مطالعه (نگرستن به هر چیز برای واقف شدن به آن و تامل، تفکر، اندیشه ، نظر به دقت) و فرهنگستان ایران به جای این، کلمه بررسی را پذیرفته است. هم چنین معنای اندیشه، خواندن نامه ای را بی آواز، مرور کردن کتابی به چشم بی آواز خواندن." (اس بنگ الیزابت و دیگران، شریفیان احمد، میرآخورلو علی اصغر، ۱۳۸۲: ۹) بنابراین با کمی تامل می توان دریافت که مطالعه و خواندن فعالیتی پیچیده است، که توأمان تفکر و فهم را شامل می شود و دیدگان افراد را به دنیای تازه ای می گشاید و فرصتهای جدیدی را برای آنان فراهم می آورد. مطالعه جریانی است که در طی آن شخصی، مطلبی را از نوشته یا موضوعی دریافت می کند. در فرهنگ معین برای مطالعه این تعریف ها آورده شده است ۱- "به دقت نگرستن به چیزی برای وقوف به آن ۲- خواندن کتاب یا نوشته ای و فهمیدن آن، ۳- نگاه در چیزی برای وقوف به آن، ۴- قرائت نوشته ای برای درک آن"، (فرهنگ معین جلد سوم). "درویکی پدیا نیز آمده که مطالعه خواندن یک فرایند شناختی پیچیده، بازشناختی نمادها، به منظور ساختاردهی یا کشف معنا است".

مطالعه نوعی پی جویی و جستجو است، جستجو در دنیای کلمات و واژه ها و به منظور دستیابی به مضمون و معنای خاص. در این معنا مطالعه، تنها عبور از فضای نوشتار نیست، بلکه کوششی است جهت دار و هدفمند. مطالعه نوعی مرور و عبور است در دنیایی از

کلمات و معانی، به قصد پاسخ دادن به سؤال‌هایی که وجود دارند. "ترسیم دقیق هدف، موجب علاقمندی ما به مطالعه و تحصیل است. هدف ما از مطالعه تابعی است از هدف کلی ما در زندگی، پاسخ به این سؤال، روشن‌کننده آینده ماست. هر چه هدف والاتر باشد، عزم و اراده در یادگیری و هدف رابطه مستقیم وجود دارد.

بند اول: مطالعه موثر و مفید

با وجودی که برای موفقیت در مدرسه و دانشگاه مطالعه کردن بسیار مهم است، خیلی از محصلین علاقه‌ای به اینکار ندارند. آنهایی که علاقه به خواندن و مطالعه دارند معمولاً این کار را خوب انجام می‌دهند. از این موضوع می‌توان نتیجه گرفت که افراد دوست دارند کارهایی را انجام دهند که آنها را خوب بلدند. (نصرت، ۱۳۷۴: ۱۶) "انگیزه، اصطلاحی است که اغلب مترادف با انگیزش تعریف شده و مورد استفاده قرار می‌گیرد، اما اصطلاح انگیزه از انگیزش دقیق‌تر است. انگیزه پیشرفت یکی از انگیزه‌های اجتماعی انسان است که به تفاوت انگیزه دانش‌آموزان و دانشجویان برای پیشرفت در مدرسه یا دانشگاه توجه دارد. انگیزه پیشرفت و موفقیت از جمله عواملی هستند که روان‌شناسان آنها را جز انگیزه‌های اکتسابی انسان بر شمرده‌اند. نظریه انگیزه پیشرفت بر تحقیقات اولیه هوپ (۱۹۳۰)، مک کله‌لند و سیرز استوار است. تحقیقات مک کله‌لند نشان داده است که دلیل اصلی پیشرفت زیاد با عدم پیشرفت و موفقیت افراد جامعه به انگیزه پیشرفت آنان وابسته است. عدم موفقیت یا ناکامی و شکست پدیده‌ای است که اغلب به دلیل فقدان تلاش و علاقه یا انگیزه در انجام دادن فعالیتی معین حاصل می‌آید. یکی از مهم‌ترین منابع سرمایه‌ای در هر جامعه، نیروی انسانی تحصیل کرده آن جامعه است و دانشگاه‌ها به عنوان مکان‌های پرورش استعدادهای نسل جوان، در میان جوامع از اهمیت ویژه‌ای

برخوردارند. ارزیابی میزان موفقیت یا عدم موفقیت نسل دانشگاهی که سازندگان فردای هر جامعه، به حساب می آیند از اهمیت ویژه ای برخوردار است." (باقری، ۱۳۹۱: ۴)

بند دوم: انواع مطالعه

۱- "مطالعه سرگرمی و تفریحی : در این نوع مطالعه معمولاً مطالعه گر برای تامین نیازهای عاطفی و روحی خود و به تناسب شغل و حرفه و تجارب مطالعاتی خویش به خواندنی های خاصی می پردازد که مهمترین گروه مطالعه کنندگان مطالب فکاهی ، سرگرمی ، داستان و مطالب تاریخی را می خوانند. ۲- مطالعه آموزشی یا درسی : افرادی که به این نوع مطالعه می پردازند ضمن اینکه ضمن اینکه علاقه مند به زمینه های دیگر هستند ، بیشتر از قشر دانش آموزان و دانشجو ، یا معلم و دبیر ودانشگاهی هستند که برای تامین اهداف آموزشی ، به خواندنی های لازم می پردازند . این افراد ممکن است در کنار خواندنی های مورد نظر به خواندن مطالب کمک درسی نیز در جهت ارتقای سطح و معلومات خود بپردازند . ۳- مطالعه تحقیقی : مطالعه کنندگان در این زمینه ، افرادی هستند صاحب نظر و محقق و آشنا به انواع علوم که در امر مطالعه معمولاً حرفه ای هستند و برای انجام انواع تحقیقات خود ، میتوانند از کتابخانه های معتبر به آسانی استفاده کنند و مورد احترام جامعه کتابخوان قرار گیرند.

۴-مطالعه کنجکاوانه :افرادی که به این سبک مطالعه علاقه مند هستند افرادی ریزین و موشکاف بوده و برای تامین اهداف خویش ، معمولاً به این صورت مطالعه می کنند در کنار آن به ثبت وضبط ذهنی یا نوشتاری خود می پردازند . ۵- مطالعه تکمیلی : صاحبان این شیوه از مطالعه ، کسانی هستند که صاحب رای و نظرند و برای تکمیل دانسته های خویش به جستجو می پردازند . ۶- مطالعه انتقادی : در این نوع مطالعه ، مطالعه کننده با

مطالعه آثار دیگران ضمن کسب تجارب دیگران با دقت به بررسی جنبه های مختلف یک اثر می پردازد و سعی دارد با دیدی علمی و بدون حب و بغض به مطالعه نقادانه پردازد .

۷- مطالعات تاریخی : افرادی که به مطالعات تاریخی علاقمند هستند ، ممکن است زمینه شغلی حرفه ای آنان چنین ایجاد کند مطالعه تاریخی را در اصطلاح مطالعه پس نگر نیز می گویند . ۸- مطالعه تشریحی : مطالعه گر با توجه به مجموعه اطلاعات و دانشی که گردآوری نموده به بیان و شرح موضوعی مورد نظر می پردازد و کمتر در این نوع مطالعه سعی در قضاوت و ارزشیابی دارد . ۹- مطالعه انگیزشی : در این نوع مطالعه معمولاً سعی می شود که با شناخت انگیزه و گرایش افراد تمایل و نگرش آنها را از موضوعی به موضوع دیگر تغییر داد . ۱۰- کسانی که مطالعه فنی می پردازند که علاقه مند به چنین شیوه هایی باشند و برای اینکه اوقات خود را بیهوده تلف نکرده باشند سعی می کنند فقط در یک زمینه خاص مطالعه کنند از اشکالات این مطالعه این است که ممکن است شخص در این زمینه خاص حائز مهارت های لازم گردد ، اما در دیگر زمینه ها بی اطلاع یا کم اطلاع بوده و آشنایی چندانی پیدا نکنند . " (اسفندیاری مقدم ، ۱۳۷۸: ۲۶-۲۷)

بند سوم: اهمیت مطالعه

"پرارزترین توصیه مربوط به مطالعه ، در اولین آیه نازل شده در سوره علق بر پیامبر اعظم (ص) مستفاد می شود که خداوند متعال می فرماید : "اقراء بخوان " شگفتا که خلقت معنوی و روحانی انسان با خواندن کتاب آغاز شد و در قیامت نیز خواندن کتاب عمل ، سرنوشت هر کس را نیز تعیین خواهد کرد . بنابر این اهمیت مطالعه را میتوان به صورت ذیل بیان کرد : ۱- شناخت : لازمه شروع هر کاری است این هدف عمدتاً از طریق مطالعه تحقق می یابد . ۲- دانستن راز خلقت خویش و جهان هستی ۳- مطالعه ، فراهم کننده اشتغال و زندگی مناسب تر می باشد و در جهان دانش فردی توانا تر است که دانش بیشتری

را در اختیار داشته باشد. ۴- دست یافتن به تعلیم و تربیت بهتر، از طریق مطالعات فراگیر حاصل می شود و آموزش و پرورش جدید نیز محصول مطالعه اندیشمندان تعلیم و تربیت است. ۵- شناخت قوانین و رعایت آن در زندگی برای کسانی که فرهنگی شده و اهل مطالعه هستند، بیشتر از دیگران احساس می شود و آنها بیشتر از دیگران از آسایش ناشی از رعایت قانون برخوردار می شوند.

۶- مطالعه وسیله برطرف شدن سوءظنها و اشکالات و اشتباهات رسیدن به حق و یقین است. ۷- رها شدن از غم تنهایی نیز با مطالعه فراهم می آید. فردی که یک کتاب دارد یک دوست دارد، بنابراین وقتی که یک کتابخانه در اختیار دارد، اجتماعی از دوستان را برای خود گردآورده است. "(اسفندیاری مقدم، ۱۳۷۸: ۲۵)

مطالعه و کسب علم و دانش زیر بنا و زمینه ساز توسعه و پیشرفت کشور و راهگشای بهروزی - سعادتمندی و فرزangi جامعه و انسانهاست. مطالعه دو جنبه را در بر میگیرد. ۱- کمی ۲- کیفی، کمی شامل مدت زمان مطالعه و مقدار مطالعه انجام شده در زمان مشخص است. کیفی شامل یادگیری مطالب - بخاطر سپاری - تجزیه و تحلیل - بسط معنایی و کاربردها و... اگر کتاب را دریچه ای بسوی جهان علم و معرفت بدانیم مطالعه راهی است برای پرورش استعدادهای خداداد انسانی که او را در مسیر رشد و تکامل راهنمایی میکند. پر واضح است که پیشرفت کشور های مرقی مدیون مطالعه و کتابخوانی آنهاست. چرا که کسی که به مطالعه اهمیت دهد به سطوح بالای علمی دست می یابد و این مسئله بر سرنوشت افراد تاثیر مثبتی خواهد گذاشت و نسلهای بعدی را نیز بهر مند خواهد نمود و از آنجا که دانش و آگاهی انسان، فطری نیست و بر اثر تجربه و مطالعه، بدست خواهد آمد و

افزاید و برای آیندگان به جا میگذارد و این جاست که نقش و اهمیت مقوله ای بنام کتاب نمایان میگردد. از میزان کتابخوانها - نحوه کتابخوانی - تعداد کتابخانه های عمومی - تعداد کتابهای بچاب رسیده میزان کتاب خریداری شده توسط مردم و مقدار وقتی که صرف مطالعه میکنند ، می توان پی برد که فرهنگ مطالعه در آن کشور ، در چه جایگاهی ، قرار دارد و از این طریق مسیر و جهت رشد و توسعه و یا افول ملتی را میتوان مشاهده کرد و متأسفانه آمار و ارقام موجود در جامعه ما از موقعیت جالبی بر خوردار نیست و بطور یقین باید بگویم مسئولین آن چنان که باید، به این مساله اهمیت نمی دهند. بیشتر افراد میدانند که کتاب مهمترین برتری رشد فرهنگی هر کشور است و شاخص ترین وسیله برای انتقال افکار میان جوامع بشری در جهان محسوب میشود و تعداد مطالعه کنندگان هر کشوری میزان رشد عقلانی هر جامعه ای را نشان میدهد و روش بی نظیری است برای کسب معرفت ، درباره جهان و خود ، تا در لابه لای متون ، شرح جملات پاراگرافها و انسان و دیگر چیزها بدست آورد. گسترش فرهنگ مطالعه و کتابخوانی در جامعه ایران نیاز به ، آگاهی همه جانبه از مسائل و مشکلات موجود ، در این راه دارد . فراموش نکنیم که مطالعه یکی از بهترین ابزارهای تعلیم و تربیت مدرن است ؛ اثری که یک کتاب در روح فرد میگذارد از آثار دیگر رسانه ها عمیقتر و ریشه دارتر می باشد و گاهی شخصیت فرد را دگرگون میکند و جای بسی خوشحالی است که با وجود همه جانبه وسایل ارتباط جمعی ، کتاب هنوز جایگاه ویژه ای در دنیای امروز دارد و در بخش عظیمی از این کره خاکی ، وسیله تعلیم و تربیت بشمار میرود. از آنجا که در جهان امروز، هر لحظه اطلاعات فراوانی به حجم دانش اضافه می شود و دانایی رمز قدرت ، در این قرن است، ناگزیر اگر فردی یا جامعه ای بخواهد نقشی مناسب ، در عرصه زندگی داشته باشد، نه تنها باید پیوسته مطالعه کند بلکه باید مهارت بهره گیری از مطالب زیادتر، در وقت محدود را نیز کسب کند. به

همین دلیل عادت به مطالعه لزوماً باید بخش قابل توجهی از اوقات شبانه روز فرد را، به خود اختصاص دهد و از مسائل بسیار جدی زندگی است. یکی از نقص های بزرگ جامعه ما ناچیز بودن زمان مطالعه حتی برای اقشار تحصیلکرده است. "شمارگان (تیراژ) کتاب های چاپ شده که بین ۱۵۰۰ تا ۳۰۰۰ جلد می باشد، بیانگر کمبود استقبال برای خرید و طبعاً خواندن کتاب است. از این تعداد بعضاً تا حدود ۵۰ درصد آن را، کتابخانه ها، برای افزایش انبار کتاب (نه برای خواندن) می خرند و نزدیک به ۲۵ درصد آن در کتابفروشی ها، خاک می خورد و تنها تقریباً ۲۵ درصد آن به فروش می رسد. با این ارقام تقریبی، کمبود مطالعه در یک جامعه ۷۵ میلیونی به خوبی آشکار است. بعضی از کتاب ها که یکی دو بار با همان شمارگان (تیراژ) کم، تجدید چاپ می شود به واسطه معرفی آنها، به عنوان منبع آزمون های مختلف است و افراد از ناچاری آنها را می خوانند." برای اینکه پیشرفت علمی و اجتماعی و فرهنگی کشور، عمومی و همگانی شود باید مطالعه هرچه بیشتر افزایش یابد. بسیاری از آسیب های اجتماعی که همه را آزار می دهد، قطعاً به سبب فقر سواد اجتماعی و علت آن هم کمبود مطالعه است. ریشه همه عادات در دوران کودکی قرار دارد. دورانی که شخصیت انسان ها شکل می گیرد. اگر در آن هنگام که به آن دوران حساس رشد می گویند، عادات پسندیده نهادینه شود، به سختی زدوده می شود و اگر عادت پسندیده به وجود نیاید، در مرحله اول، عادت ناپسندی جای آن را خواهد گرفت و در مرحله بعد در صورت تلاش، بسیار سخت برطرف خواهد شد.

بخش دوم: موانع و مشکلات موجود در راه مطالعه

گرفتاری مردم - ماشینی شدن زندگی و اسیر بودن انسانها در چنگال ماشینها - توجه

بیش از اندازه به امکانات صوتی و تصویری به جای آثار مکتوب - گرانی کتاب - متنوع

نبودن آثار ها - تعداد نسخ کم مطبوعات - نبودن برنامه های تبلیغاتی پیرامون کتاب -

معرفی نشدن کتابهای جدید - ترجمه های نامناسب کتابهای خارجی بی حوصلگی نسبت به مطالعه - نبود کتابخانه در منزل - شرایط نامساعد آموزشی و پرورشی - وضعیت خاص رسانه ها و مطبوعات و.... و بطور کلی و خلاصه وجود مشکلات اقتصادی و فعال نبودن در زمینه تحقیقات ، مانع هایی هستند که باعث فاصله بین کتاب و کتاب خوانی میشود و از آنجائیکه ماهواره، رایانه ویدئو و... در حال حاضر جایگاه ویژه ای را در روند آموزشی و یادگیری به خود اختصاص داده اند و بعنوان رسانه های آموزشی نقش گستردهای در توسعه ساختاری و اجتماعی در میان جوامع بشری و همچنین انتقال پیام فرهنگ و جلوه های غنی در ابعاد مثبت یا منفی پیدا کرده اند و تا حد زیادی رسانه های نوشتاری نظیر کتاب - مجلات و غیره را تحت الشعاع قرار داده اند و به ظاهر ، توجه همگان را به خود جلب نموده اند. اما با قدری تعمق خواهیم دانست که رسانه های مکتوب و در صدر آنها کتاب به لحاظ دارا بودن ویژگیهای خاص، همچنان با صلابت و استواری نقش تاریخی خود را در انتقال دانش و فرهنگ و هنر از نسلی به نسل دیگر حفظ کرده است. لذا باید دنبال روشهای ترویج و اشاعه فرهنگ مطالعه بین آحاد جامعه بگردیم و روشهای نوینی را که با خصوصیات نسل کنونی و مقتضیات زمانی ما مطابقت داشته باشد، مورد شناسایی قرار دهیم. در اینجا به نقش بعضی عناصر که با گرایش افراد و دانشجویان به مطالعه مرتبط هستند، اشاره می کنیم:

بند اول: سن و گرایش به مطالعه

در اینجا منظور از رابطه سن و تحصیلات ، یک محدوده زمانی مشخص نیست ، بلکه منظور تناسب سنی برای انواع آموزش هاست. "تحقیقات نشان داده است که اولاً ضریب هوشی انسانها در سنین پایین رشد می کند و ثانیاً این رشد با افزایش سن همواره کاهش می یابد.

از آنجا که فرآیند یادگیری در خصوص افراد دیگر در گروههای کوچک و بزرگ روی می دهد. حضور این افراد می تواند تحت شرایطی در یادگیری تاثیر بگذارد این تاثیر می تواند مثبت یا منفی باشد. در سنین بالا نیاز به احترام بیشتر احساس می شود ؛ شخص مسن تر در صورت عدم موفقیت ، در حضور افراد دیگر احساس شرم می کند و از تمسخرهای دیگران سخت می رنجد. افراد مسن تر از درصد ریسک پذیری کمتری برخوردارند، که در نتیجه درصد امکان آزمایش و خطای آنها در پی این، امکان یادگیری آنها کاهش می یابد." (حسینی راوندی ، ۱۳۹۰: ۹) از آنجا که در سنین بالاتر اطلاعات افراد بیشتر است ، یافتن و ایجاد ساختار منطقی و منسجم (پایان نامه و مقالات و.....) برای آنها، دشوارتر است. دانشجویان مسن تر به اشباع مسائل مانند: گرفتاری شغلی، مسائل خانوادگی و مشکلات دیگر مشغولند که ظرفیت فکری و توانایی های آنان ، برای بهره گیری از علم شدیداً محدود می شود و لذا سرمایه گذاری در آنها علی الاصول بازدهی لازم را ندارد.

بند دوم: ارتباط تاثیر دوستان با تمایل دانشجو به مطالعه

یکی از عوامل اجتماعی ، گروه همسالان است در بعضی از فرهنگها به ویژه جوامع سنتی گروه همسالان به عنوان طبقه سنی، وسعت یافته اند. روابط بین دوستان و همسالان در گرایشات آنان، به ادامه تحصیل در دانشگاه و علاقه آنان به مطالعه ، تاثیر دارد؛ افرادی که با هم درس می خوانند با یکدیگر رقابت تحصیلی دارند و پیشرفت تحصیلی یکی از دوستان دیگران را هم ترغیب می کند. کتابداران کتابخانه ها، از عوامل موثر در ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی به شمار می روند. کتابداران با روش های خلاقانه خود می توانند

فعالیت های کتابخوانی را رشد داده و حتی به حوزه های بیرون از کتابخانه بکشانند. اگر ۱۵ |

کتابداران کتابخانه ها از حیث علم کتابداری و اخلاق انسانی، رشد کاملی داشته باشند،

بدون تردید، همچون معلمان و استادان جامعه، معماران نسل‌های آینده بشر خواهند بود. دکتر مهدی افضلی، دکترای مدیریت اطلاعات و کتابداری، در مورد نقش کتابداران و کتابخانه‌ها، تصریح کرد: "کتابداران، بیشتر با افرادی سر و کار دارند که خود این افراد، عادت به مطالعه داشته و کتابخوان هستند، پس باید بتوانند با در اختیار قرار دادن منابع لازم، نیازهای این قشر را برآورده کنند. اما کمبود منابع موجود و گاه فقدان آنها، سبب می‌شود که افراد مراجعه کننده به کتابخانه‌ها، حضور خود را کمرنگ‌تر کنند و تمایل آنها به سمت منابع به صورت شخصی برود. از طرفی نیز، بالا رفتن تولیدات کتاب، نباید سبب گمراهی مان شود، زیرا بخش عظیم این تولیدات، کتاب‌های درسی و کمک درسی هستند. مطالعه خوب و مورد بحث در سطح جهانی، مطالعه ای فارغ از روابط کاری و اخبار می باشد و ملاک اساسی، با علاقه خواندن کتاب است." کتابخانه‌های عمومی در صورت برخورداری از کتاب‌های مناسب و کتابداران متخصص و توجه به نیازهای مراجعین، می‌توانند عامل موثری در تشویق اقشار مختلف مردم، به مطالعه شوند. کتابخانه‌های عمومی اگر جایگاه واقعی خود را بیابند و امکانات لازم و گستردگی متناسب با رشد جمعیت را به دست آورند، جامعه مخاطب آنها از حیث تاریخی و اجتماعی در مکانی از بلوغ و قدرت گزینش قرار می‌گیرد که نه تنها برآورنده نیاز اطلاعاتی هر متقاضی و زمینه ساز رویکرد مردم به سوی مطالعه و کتابخوانی است، بلکه می‌تواند به عنوان پشتیبان امر تحقیقات در کشور و ضمانتی مطمئن، برای سلامت جامعه باشد.

حسین محمدی، کارشناس کتابداری و کتابدار کتابخانه عمومی سهروردی زنجان، در خصوص مشکلات و کاستی‌های کتابخانه‌ها، اذعان داشت: "کتابخانه‌های عمومی به دلیل کمبودهایی که دارند، در روند ترویج مطالعه، کارایی لازم را ندارند. از این مشکلات می‌توان به بی توجهی به استانداردهای موجود در تهیه منابع و کتب، ضعف ارتباط با

مدارس، دانشگاه‌ها، خانواده‌ها، رسانه‌ها و اقشار مختلف مردم، کمبود منابع علم و کتاب‌های مرجع روزآمد در کتابخانه‌های عمومی، عدم به کارگیری فنون و روش‌های عملی در جلب و جذب خوانندگان بالقوه کتاب، کمبود نیروی انسانی متخصص و کارآزموده و عدم کارایی برخی از پرسنل موجود، عدم تناسب تعداد کتابخانه‌ها با شاخص‌های رشد جمعیت، نارسایی فضا و مجموعه و عدم انسجام آنها، مجهز نبودن کتابخانه‌ها به تجهیزات لازم، دستگاه‌های تکثیر، خدمات سمعی و بصری، نداشتن کتابدار مرجع برای پاسخگویی به سوالات علمی مراجعین، متناسب و هماهنگ نبودن کتب کتابخانه با شرایط و نیازهای مراجعان، نداشتن فعالیت‌های جانبی مانند مسابقات کتابخوانی، قصه‌گویی، نمایش فیلم، بی‌توجهی به دل‌انگیز سازی فضای کتابخانه و چیدمان تجهیزات و ناکافی بودن سالن‌های مطالعه در کتابخانه‌های عمومی، اشاره نمود. "برخی از صاحب نظران معتقدند که توجه به استانداردهای موجود در راه اندازی و ایجاد کتابخانه‌های عمومی و مجهز نمودن آنها به کتاب‌های جدید و به روز، تجدید نظر در شیوه مجموعه سازی و انتخاب کتاب برای کتابخانه‌های عمومی، برگزاری جلسات نقد و بررسی کتاب با حضور نویسندگان و اعضای کتابخانه‌ها، برگزاری برنامه‌های جنبی از قبیل مسابقات کتابخوانی، قصه‌گویی، شب شعر، نمایش فیلم، جهت جذب مراجعین، غنی کردن بخش مرجع کتاب‌های عمومی و استخدام کتابداران مرجع، جهت پاسخ‌گویی به پرسش‌های علمی مراجعین، توسعه و گسترش فضاهای مناسب مطالعه در کتابخانه‌ها، ایجاد و ارتباط و هماهنگی با مدارس جهت بازدید دانش‌آموزان از کتابخانه‌ها و حضور کتابداران کتابخانه‌های عمومی در مدارس و تشریح خدمات و فعالیت‌های کتابخانه، از راهکارهای ارتقاء فرهنگ مطالعه و کتابخوانی توسط کتابداران و کتابخانه‌ها می‌باشد. مهدی جلیل خانی، کتابخوان برتر کشور از استان زنجان در سال ۱۳۸۵، در خصوص نقش کتابداران،

خاطر نشان ساخت: "هرگاه که کتاب در دسترس مردم قرار گرفته و بهره مندی از آن به شکل آسان تری انجام یافته، خواننده خود را نیز پیدا کرده است، چرا که لذت کتابخوانی و کشف فضاهای تازه، همواره برای همگان جذابیت داشته است. بنابراین همواره نقش کتابخانه‌ها و کتابداران در دسترسی آسان به منابع کتابخانه‌ای مهم و قابل توجه ارزیابی می‌شود. از طرفی، سیاست‌های دولت و حاکمیت نیز باید به نحوی باشد که دسترسی و پخش گسترده کتاب را در اولویت قرار دهد. در این روند، قیمت، شکل و شمایل و محتوای کتاب، همه و همه در سطر دوم از اهمیت قرار دارند.

بند سوم: نقش دولت و رسانه های گروهی

شیوه حکومت و همچنین شرایط اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی حاکم بر جامعه، نقش بزرگ و غیر قابل انکاری در ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی دارند. در این زمینه نقش فرهنگ، سنت های اجتماعی و متولیان فرهنگی بیش از همه مهم و حیاتی جلوه می کند. توسعه فرهنگ مطالعه و کتابخوانی، یک عزم همگانی را می طلبد ولی سهم دولت نیز بسیار مهم است. در سال های اخیر، از طریق نهادهای دولتی، اقدامات مهمی در این خصوص صورت گرفته برگزاری نمایشگاه های کتاب در سطح ملی و استانی، اهدای جوایز ادبی، اهدای کتاب، دادن بن های کتاب و توجه به زیرساخت های لازم برای امر کتابخوانی بوده است. باید نهادهای دولتی و غیر دولتی، چون شهرداری ها، در اختصاص هرچه سریع تر بودجه نیم درصدی به کتابخانه های عمومی و تامین اعتبارات لازم جهت خرید کتاب و ایجاد فضای لازم کتابخانه ها، اقدام نمایند. از طرفی دولت باید بنیان های فرهنگی را در استان های محروم، تقویت کند تا به سطح مطلوب برسند. زیرا توجه لازم به این مقوله سبب رسیدن جامعه به سطح ایده آل فرهنگی می شود. دولت به عنوان متولی بسیاری از امور فرهنگی، با در اختیار داشتن رسانه های گروهی، سازمان ها و نهاد های دخیل، و با سیاست

گذاری های دقیق، نقش بسزایی در ایجاد فرهنگ مطالعه می تواند، ایفا کند. از صدا و سیما انتظار می رود که حداقل در یک سریال پرپینده، کتابخوانی، خرید کتاب یا هدیه دادن کتاب را بگنجانند. برگزاری جلسات نقد و بررسی کتاب، اعلام ساعات کار کتابخانه، اعلام اخبار مربوط به کتاب و معرفی نویسندگان می تواند در برنامه های صدا و سیما، گنجانده شود تا گامی برای گسترش فرهنگ مطالعه در جامعه باشد."

بند چهارم: نقش رسانه در میزان مطالعه در جامعه

رسانه های گروهی چون رادیو و تلویزیون، به جز محدود برنامه هایی که آن هم بعضی مواقع پخش می کنند، دیگر هیچ پوششی در جهت گسترش فرهنگ کتابخوانی نمی دهند. "شاید بیشترین بار در حوزه رسانه بر دوش نشریات باشد، اما آنها نیز توان تحریک مخاطبین فرهیخته را نداشته اند. این مخاطبین نیازمند مطالب غنی تر و پربارتری هستند. باید شاهد انعکاس جلسات نقد و بررسی کتاب، آمار دقیق کتابخانه ها و کتاب فروشی ها و علاوه بر آن حرکت های مختلف دولتی و غیردولتی در زمینه کتاب و کتاب خوانی برای گسترش فرهنگ مطالعه، در نشریات باشیم. گروه های مرجع چون نویسندگان، علما، صاحب نظران و تمام کسانی که می توانند نقش هدایت جمعی را در جامعه در زمینه مطالعه بر عهده بگیرند، باید از کانال های رسانه ای به مخاطبین، اطلاعات لازم را برسانند." (www.studygs.net) علاوه بر این مردم نمی دانند که چگونه بخوانند و چه بخوانند. تقویت رسانه ها، در نهایت به بهبود وضعیت نابسامان مطالعه در کشور می انجامد.

بند پنجم: نقش ناشران و کتاب فروشی ها

ناشران و کتاب فروشی ها هم به نوبه خود نقش بسیار موثری در اشاعه فرهنگ کتابخوانی ایفا می کنند. میزان توجه ناشران به تمایلات و نیازهای خوانندگان، استandarدهای چاپ و

نشر و همچنین گسترش قلمرو نمایش و توزیع کتاب توسط کتاب فروشی‌ها، از جمله عوامل اثرگذاری در گرایش مردم به سمت مطالعه می‌باشد. "کیفیت برتر کتاب، اعم از جذابیت ظاهری، نحوه صفحه آرایی و حروف چینی، شیوه طراحی و رنگ آمیزی، تصاویر روی جلد و درون متن، حجم، قطع و کیفیت چاپ و صحافی و همچنین ویژگی‌های محتوایی و مسائل مربوط به ویراستاری کتاب از جمله مواردی است که پیوسته باید مدنظر ناشران، نویسندگان، ویراستاران و به طور کلی متولیان عرصه چاپ و نشر قرار بگیرد. فتاح محمدی، مدیرمسئول نشر هزاره سوم، در توضیح نقش ناشران در گسترش فرهنگ مطالعه، اذعان داشت: "توجه به کتاب، در سال‌های اخیر، در سطح کشور، بسیار کم شده است. باید نیاز به مطالعه، در میان مردم ایجاد شود تا آنها به دنبال کتب مورد نیاز خود بروند. از طرفی جذب مخاطب با کمک گرفتن از عناوین فریبنده برای کتاب‌ها چون، چگونه پولدار شویم، چگونه موفق شویم و یا کلمات قصار بزرگان، را نمی‌توان به پای گسترش مطالعه در بین مردم گذاشت. زیرا این کتاب‌ها ارزش مطالعه ندارند و خواندن آنها اتلاف وقت است. به صورت کلی ناشران باید، رسالت فرهنگی خویش را در نشر و توزیع کتب سودمند در جامعه، پاس دارند و به جای فکر کردن صرف به پول، کمی هم به فرهنگ جامعه فکر کنند. " (www.studygs.net)

بی سوادی و کم سوادی افراد، نارسایی نظام آموزشی، بی توجهی دولت و رسانه‌های گروهی به امر مطالعه، ناکافی بودن کتابخانه‌های مجهز و کتابداران متخصص، گرانی کتاب و مشکلات اقتصادی، تعدد مشاغل و محدودیت ساعات فراغت افراد، بی توجهی ناشران و مولفان به نیازهای مختلف مخاطبان در تهیه و تولید کتاب به طور کلی، شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ایران، باعث بی علاقه‌گی افراد به کتاب و عدم ترویج و گسترش آن شده است. "شهین رومی، مدیر مسئول انتشارات نیکان کتاب زنجان، ضمن

مهم دانستن دو عامل، موضوع کتاب و میزان آگاهی مخاطب، در نشر کتاب، ابراز داشت: "کتاب فروش هم مانند کتابدار باید از موضوع کتاب و سطح آگاهی مخاطب، اطلاع کافی داشته باشد تا کالای فرهنگی مناسبی را برای کتاب خوان‌ها، آماده کند. گزینش ترجمه مناسب برای انتشار و دقت در انتخاب سن مخاطب‌های کتاب نیز بر عهده ناشران می‌باشد. اخذ مجوز برای نشر کتاب‌ها، گاه بسیار طولانی می‌شود و این امر، ناشر را از ادامه فعالیت باز می‌دارد. از طرفی هم بالا رفتن هزینه‌های چاپ، به معضلی در این حوزه بدل شده است. البته نباید خرید کتاب از طرف نهادهای دولتی از ناشران را در بهبود شرایط و جبران هزینه مالی آنها، نادیده گیریم. علاوه بر این، باید به این امر نیز توجه داشت که متأسفانه در ایران، ارتباط ارگانیک بین نویسنده، تصویرگر و ناشر، برقرار نیست. اغلب، نویسنده متن را در اختیار ناشر می‌گذارد و ناشر به دلایلی از جمله صرفه جویی در هزینه، کاستن از زمان تهیه نقاشی‌ها و همچنین ناآشنایی با تمایلات مخاطب و دلایل دیگر، کتابی عرضه می‌نماید که مورد پسند قرار نمی‌گیرد یا جنبه‌های علمی و تربیتی و تأثیر آن بر خواننده، لحاظ نمی‌شود. این امر در نهایت منجر به کتاب گریزی و مخاطب گریزی در جامعه می‌شود. (www.studygs.net)

دنیای امروز دنیای ثانیه هاست و باید از فرصتها برای عمق بخشیدن هر چه بیشتر به آگاهی‌های خود بهره‌گیری کنیم. "امروزه بسیار می‌شنویم و می‌خوانیم که هر ساله سرانه مطالعه در ایران پایین‌تر از کشورهای دیگر است و فرهنگ مطالعه در بین مردم همگانی نشده است. و مطالعه به صورت عادات روزمره در کنار سایر فعالیتها در نیامده است. و یا به قولی مطالعه، در سبب امور روزمره خانواده‌ها قرار نگرفته است. "

(www.daneshju.com) سرانه مطالعه مدت زمان متوسط مطالعه یک نفر، در یک شبانه‌روز را نشان می‌دهد؛ در ساده‌ترین حالت می‌توان میزان مطالعه همه افراد یک جامعه

را با هم جمع نمود و بر تعداد افراد آن جامعه و تعداد روزهای در نظر گرفته شده، تقسیم نمود برای اندازه‌گیری، متوسط مطالعه در یک جامعه آماری محاسبه نموده و به تمام جامعه تعمیم می‌دهند. البته عوامل دیگری نیز همچون تیراژ کتاب‌ها بر اندازه‌گیری سرانه مطالعه اثر دارد. پایین بودن سرانه مطالعه بر تولیدات فرهنگی و نویسندگان نیز به صورت عرضه و تقاضا اثر می‌گذارد.

بخش سوم: عوامل مؤثر بر سرانه مطالعه در ایران

یکی از عوامل کاهش مطالعه در ایران سانسور و سیاست‌های فرهنگی دولت، عنوان می‌شود. همچنین عدم احساس نیاز به مطالعه در ایران، از جمله عوامل پایین بودن سرانه مطالعه عنوان می‌شود. عوامل متعددی در پایین بودن سرانه مطالعه در کشور نقش دارند؛ به نظر می‌رسد پایین بودن سطح مطالعه در کشور به عواملی از جمله گرانی کتاب، نبود تبلیغات کافی، رواج رسانه‌های دیجیتالی از جمله ماهواره، اینترنت و تلویزیون، عدم آگاهی کافی خانواده‌ها درباره اهمیت مطالعه و ضعف فرهنگی در این زمینه است با توجه به این که مطالعه امری اکتسابی است و گرایش به آن را می‌توان از دوران کودکی پروراند و تقویت کرد، پس به جا است که والدین در کنار زحماتی که برای فرزندان خود می‌کشند، هزینه‌ای را نیز برای تهیه و خرید کتاب متناسب با سن کودک خود هزینه کنند. اگر کتابخوانی به عادت در کودکان تبدیل شود و ادامه‌دار باشد، کودکان از کودکی به کتابخوانی، عادت پیدا می‌کنند و با تقویت، این عادت به رفتار تبدیل می‌شود و وقتی فرد لذت مطالعه را چشید و به آن احساس نیاز پیدا کرد، دیگر کتاب و کتابخوانی را رها نخواهد کرد. شیوه‌های آموزشی ما همچنان سنتی هستند. حتی در سطح دانشگاهی، بچه‌ها تشویق نمی‌شوند به مطالعه خارج از درس. دانشگاه‌ها، نقش موثر و کارسازی در بالابردن میزان مطالعه دانشجویان و خانواده آنان دارند. قطعاً تاکید و تشویق استادان و

معرفی کتاب‌های تخصصی و مرتبط با رشته و الزام دانشجویان به مطالعه، می‌تواند یکی از راهکارهای ارتقای فرهنگ مطالعه باشد. در این راستا لازم است کتابخانه‌های دانشگاه‌ها تقویت شود و کتاب‌ها به راحتی در دسترس دانشجویان قرار گیرد. اگر دانشجویان طعم شیرین مطالعه را بیشتر بچشند، گرایش‌شان به سمت مطالعه کتاب بیشتر خواهد شد. برای رفع موانع و ایجاد زمینه و بستر لازم جهت ترویج و توسعه فرهنگ مطالعه، خانواده، مدارس و نظام آموزشی، کتابداران و کتابخانه‌ها، دولت و رسانه‌های گروهی و ناشران و کتاب فروشی‌ها، باید با رفع مشکلات موجود، هم سو و هم هدف، به سمت مشخصی حرکت کنند." (آزاد اندیش، ۱۳۹۰: ۱۹)

"بررسی‌های آماری و تاریخی نشان می‌دهد که در طی قرنهای سوم، چهارم، پنجم هجری فعالیتهای علمی در بین ایرانیان، توسعه پیدا می‌کند و پس از آن رو به کاهش می‌گذارد. غالب نویسندگان از رشد علمی در تمدن اسلامی و یا در بین مسلمانان به طور کلی سخن می‌گویند رشد علمی در ایران دوره اسلامی را نمی‌توان از لحاظ رویکرد روش شناختی- معرفتی با وضعیت علمی قبل از آن در یونان و اسکندریه مقایسه کرد." (قانع‌راد، ۱۳۸۵: ص ۸) "با نگاهی گذرا بر ساختار و عملکرد آموزش کشور و سخنان مدیران و مسئولان رده بالای جامعه و بررسی کم و کیف دستاوردهای داده‌های نظام آموزش عالی و بهره‌وری و کارایی آنها در بازار کار و موسسات تولیدی و اجرایی می‌توان به آسانی دریافت که آموزش عالی کشور، با مسائل و مشکلات و نارسایی‌های بنیادی مواجه است." (کشوری، ۱۳۸۷: ۴) "یکی از عوامل بی‌حاصلی و کم نتیجه بخشی فعالیتهای اصلاحی در زمینه آموزش و پرورش، به ویژه از زمان تاسیس دارالفنون که به همت و تدبیر امیر کبیر گشوده است که: هر گاه هدفهای آموزش و پرورش تغییر کرده است، نظام و تشکیلات تازه‌ای به منظور تحقق بخشیدن به آرمانها و ارزش‌های جدید به وجود نیامده

است. و هم چنین تحولاتی در خور نیاز در زمینه روش‌ها و محتوای آموزش و پرورش و تامین معلمان و کادر شایسته‌ای که با ابزار و وسایل کار مناسب بتوانند نقش کلیدی و راهبردی را در تحقیق برنامه‌های اصلاحی آموزش و پرورش ایفا نمایند، به عمل نیامده است. بررسی سیر تحول آموزش و پرورش در کشورمان حکایت از آن دارد که به علت ضعف فرهنگ برنامه‌ریزی، نبود فرایند ارزیابی از نتایج و پیشرفت هر یک از مراحل اجرایی برنامه‌های اصلاحی و سرانجام فقدان ضمانت اجرایی قانونی و مالی ناگزیر، دست به تکرار دوباره کاری در امر اصلاحات زده ایم. با توجه به عدم اصلاحات مناسب، در تاریخ آموزش و پرورش ایران از آغاز تا کنون، در موارد زیر شاهد عدم اصلاحات بوده ایم. ۱- عدم اصلاحات و نظام تشکیلات تازه در زمان تغییر اهداف آموزش ۲- عدم تامین معلمان و کادر شایسته ۳- ضعف فرهنگ برنامه‌ریزی. " (آقا زاده، ۱۳۸۱: ۱۱۲)

خانواده فکر آدمی را می‌سازد و نوع جهان بینی او را تعیین می‌کند. از لحاظ اجتماعی، هیچ امری به اندازه خانواده در پایه‌ریزی شخصیت و چگونگی رشد عواطف و ... موثر نیست زیرا تار و پود حیات انسان، در خانواده تنیده می‌شود. "جامعه‌شناسان سه کارکرد برای خانواده قائل هستند: از یک سو مرکز تندرستی، بهداشت جسمی و عقل و از سویی دیگر کانون پرورش روح و روان و در آخر هم اینکه خانواده محلی برای آماده‌سازی فرد، به منظور زندگی اجتماعی است.

خانواده اولین هویت اجتماعی فرد را فراهم می‌آورد، موقعیت اجتماعی والدین، موقعیت اجتماعی کودک در ۲۰ سال اول زندگی را تعیین می‌کند محل سکونت به طور غیبی بافتهای اجتماعی و فرهنگی موثر بر کودک را مشخص می‌کند. خانواده‌هایی که درآمد کم یا متوسط دارند تا حد زیادی به تغییرات رشد اقتصادی وابسته‌اند. نحوه تکلم

خاص هر قشر، به تشکیل بهره هوشی اطفال و بر، امکاناتی که برای تحصیل در مدارس دارند، تاثیر می گذارد. نحوه مصرف، شیوه زندگی، ناحیه محل سکونت تا حد زیادی به میزان درآمد وابسته است و بر ایجاد تعلق بر گروههای همبازی، یعنی برخورد با جهان بیرون، تاثیر می گذارد. میزان درآمد به نحو بسیار موثری امکان یا عدم امکان آموزش افراد را تعیین می کند؛ کسی که سرنوشت شغلی نا مطمئن دارد به دلیل عدم امنیت شغلی و مالی، فرزند خود را چگونه می تواند از یک تحصیل مناسب برخوردار سازد. (وندنوروز و مرادی، ۱۳۹۰: ۳۰)

"یکی از مسائل تعلیم و تربیت، چه در سطح خانواده و چه در سطح مدرسه ایجاد تقویت و استمرار علاقه و انگیزه برای تحصیل است چرا که دانش آموز باید انگیزه کافی برای یادگیری داشته باشد." (همان: ۳۱) اگر والدین و افراد بزرگتر خانواده به مطالعه علاقمند باشند، فرزندان آنها نیز، که همواره از اثرات طبیعی روابط عمیق عاطفی حاکم در خانواده های ایرانی برخوردار هستند، با کتاب، بیشتر و بهتر آشنا شده و به مطالعه و کتابخوانی، عادت می کنند. "علاقه وانگیزه عامل درونی است که فرد را در جهت کاری یا رسیدن به هدفی، تجهیز کرده و وی را به سمت آن سوق می دهد، برای رسیدن به انگیزه های لازم برای تحصیل، باید گام هایی از طرف والدین برداشته شود. در شرایط فعلی تمامی افراد از طبقات مختلف و قشرها و لایه های اجتماعی بالا و پایین اجتماع نیاز به تحصیل را احساس می کنند، اما علایق افراد متفاوت است به طوری که نظریه مبادله بر این فرض استوار است که افراد آرزوها و هدفهای شخصی و روشنی برای خود دارند، هر کسی ممکن است به چیزهایی نیاز داشته باشد اما این نیازهای هدفهای مشترک نیستند. (مرادی و

وندنوروز، ۱۳۹۰: ۳۲-۳۳-۳۴)

انتخاب رشته تحصیلی در دانشگاه به عنوان یکی از حساس‌ترین و مهم‌ترین مراحل زندگی می‌باشد؛ با توجه به رشد متقاضیان تحصیل ورود به دانشگاه از یک طرف و محدود بودن رشته و شهر دانشگاهی از سوی دیگر باعث می‌شود تا افراد در گزینش محل تحصیل و رشته تحصیلی دچار نوعی تضاد انگیزه و سلیقه و علاقه استعدادهای درونی خود، شوند و سرانجام علی‌رغم میل باطنی خود، در رشته‌ای پذیرفته شوند که هیچ‌گاه تمایلی به ادامه تحصیل در این رشته را نداشته‌اند. از جمله مسائلی که هم در موفقیت شرکت‌کنندگان و هم در انتخاب نوع خاصی از رشته تحصیلی، تاثیرگذار می‌باشد گرایش و علاقه فردی است. افراد معمول جامعه نسبت به انتخاب رشته‌های اسم و رسم‌دار حساسیت زیادیتری نشان می‌دهند ولی خانواده‌های تحصیل کرده به خصوص آنانکه تحصیلاتی در حد دکتری و فوق‌لیسانس دارند کمتر به گزینش‌های اجباری اهمیت می‌دهند و می‌گذارند فرزندان بدون توجه به علاقه و درخواست دیگران، رشته مورد علاقه خود را انتخاب کنند. شاید علت این تفاوت در آگاه بودن قشر تحصیل کرده از واقعیتهایی همچون از بین رفتن رابطه مستقیم بین تحصیل و درآمد باشد. خانواده عامل بسیار موثری در ایجاد عادت به مطالعه و ترویج فرهنگ کتابخوانی است. محیط و شرایط خانواده، روش تربیتی و آموزشی والدین، طرز تفکر و نگرش والدین در رابطه با مطالعه و کتابخوانی، وجود کتب و نشریات قابل دسترس و همچنین سطح اقتصادی و پایگاه اجتماعی خانواده، نقش بسزایی در تقویت عادات مطالعه و کتابخوانی دارد. کشور ما از سالیان دور کشوری با قدمت فرهنگی بالا بوده و نویسندگان و شاعران درخشانی داشته‌است ولی متأسفانه سرانه مطالعه و کتابخوانی، زینده مردم ما نیست. آمار موجود از میزان مطالعه مردم، خود نشانی از، مهجوریت کتاب و کتاب خوانی در جامعه ما می‌باشد. " (الکایی بهجتی و شیروانی، ۱۳۹۱: ۱۷)

در ریشه‌یابی این معضل باید از کودکی شروع کنیم. اولین نهادی که در آن، کودک با کتاب و کتابخوانی، انس می‌گیرد، خانواده است. پدر و مادر، بهترین معلم کودک هستند که باید شوق مطالعه را در او تقویت کنند. علاقه یکی از دلایل مهم و اساسی است که در موفقیت یا عدم موفقیت دانشجویان نقش به‌سزایی را ایفا می‌کنند. اساس و پایه‌گرایش به مطالعه و یادگیری از طفولیت آغاز می‌شود زیرا تشویق والدین مهم‌ترین عامل علاقه به آموختن است.

نتیجه‌گیری

گرفتاری مردم - ماشینی شدن زندگی و اسیر بودن انسانها در چنگال ماشینها - توجه بیش از اندازه به امکانات صوتی و تصویری به جای آثار مکتوب - گرانی کتاب - متنوع نبودن آثارها - نبود برنامه‌های تبلیغاتی پیرامون کتاب - معرفی نشدن کتابهای جدید - ترجمه‌های نامناسب کتابهای خارجی - بی‌حوصلگی نسبت به مطالعه - نبود کتابخانه در منزل - شرایط نامساعد آموزشی و پرورشی - وضعیت خاص رسانه‌ها و مطبوعات ، وجود مشکلات اقتصادی و فعال نبودن در زمینه تحقیقات ، مانع‌هایی هستند که باعث فاصله بین کتاب و کتاب‌خوانی میشود و از آنجائیکه ماهواره، کامپیوتر و... در حال حاضر جایگاه ویژه‌ای را در روند آموزشی و یادگیری ، به خود اختصاص داده‌اند و بعنوان رسانه‌های آموزشی، نقش گسترده‌ای در توسعه ساختاری و اجتماعی و همچنین انتقال پیام فرهنگ و جلوه‌های غنی در ابعاد مثبت یا منفی در میان جوامع بشری ، پیدا کرده‌اند و تا حد زیادی ، رسانه‌های نوشتاری نظیر : کتاب - مجلات و غیره را تحت الشعاع قرار داده‌اند و به ظاهر توجه همگان را به خود جلب نموده‌اند. اما با قدری تعمق خواهیم

به نسل دیگر حفظ کرده است. لذا باید دنبال روشهای ترویج و اشاعه فرهنگ مطالعه بین آحاد جامعه بگردیم و روشهای نوینی را که با خصوصیات نسل کنونی و مقتضیات زمانی ما مطابقت داشته باشد، مورد شناسایی قرار دهیم. برای رفع موانع و ایجاد زمینه و بستر لازم جهت ترویج و توسعه فرهنگ مطالعه، نهادهای مختلف شامل: خانواده، مدارس و نظام آموزشی، کتابداران و کتابخانه‌ها، دولت و رسانه‌های گروهی و ناشران و کتاب‌فروشی‌ها، باید با رفع مشکلات موجود، هم سو و هم هدف، به سمت مشخصی حرکت کنند. به طور خلاصه می‌توان راه‌های تبلیغ و گسترش فرهنگ کتابخوانی را در جامعه به صورت زیر خلاصه کرد:

- ایجاد مرحله آگاهی: انگیزه و علاقه به مطالعه (استفاده از رسانه‌های جمعی، استفاده از امکانات تبلیغی در داخل سازمان‌ها مثل: تابلو اعلانات داخلی، مجلات و نشریات، تابلوهای بزرگ داخل سازمان‌ها، فضاهای تبلیغی مثل دیوارها و تهیه بروشورهای تبلیغاتی و توزیع آن در طول سال و در ایام مختلف برای تشویق افراد به مطالعه و آشنایی با فواید آن)

- ایجاد مرحله انگیزه و علاقه به مطالعه

- ارایه آموزش‌های لازم برای مطالعه انفرادی و گروهی (ارایه آموزش‌های لازم برای مطالعه می‌تواند از راه‌های زیر صورت گیرد: تهیه جزوات آموزشی، برگزاری کارگاه‌های آموزشی، گروه‌های مشاوره، تشکیل گروه‌های مطالعه، تدوین سیاست‌های تشویقی و اعمال سیاست‌های خاص در اجرای برنامه‌های سازمان‌ها به منظور تشویق در امر مطالعه، هدایت و راهنمایی با معرفی منابع).

- حمایت از ناشران، مولفان و نویسندگان با ارایه : تسهیلات چاپ، خرید و معرفی آثار

و...

-انجام تبلیغات به منظور معرفی و شناسایی کتابخانه ها، خدمات کتابخانه ای و...

آموزش های لازم به خانواده به عنوان مهمترین نهادی که شخصیت فرد در آن شکل می گیرد داده شود، تا بتوانند فرزندان خود را بسوی اهدافی متناسب با علاقه و استعداد هایشان سوق دهند، و در انتخاب رشته فرزندان خود ، تصمیم گیرنده نباشند بلکه نقش راهنما را داشته باشند آگاهی در مورد رشته ها و علاقه به رشته تحصیلی، تمایل دانشجویان را به مطالعه بالا می برد . بهترین تشویق فرزندان به مطالعه توسط والدین این است که ، خود والدین اقدام به مطالعه نمایند و در خانواده در مورد کتابهایی که مطالعه کرده اند گفتگو کنند .

منابع و مأخذ

- ۱- استیگر راف سی، راههای تشویق به مطالعه، (۱۳۷۰)، سپرده پروانه، تهران: انتشارات دبیرخانه هیات امناء کتابخانه عمومی کشور
- ۲- انگلر کارولا، مشق شب را شیرین کنیم، (۱۳۸۵)، خلیلی سپیده، انتشارات پیدایش چاپ چهارم
- ۳- اسمیت فیلیپ، درآمدی بر نظریه فرهنگی، (۱۳۸۳) پویان حسن، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی
- ۴- اوتیس دفرو، موریس الی، چگونه مطالعه کنیم، (۱۳۷۲)، آل رسول عبدالحسین، تهران: نشر کتاب زمان چاپ ششم
- ۵- آزادارمکی تقی، نظریه‌های جامعه‌شناسی، (۱۳۷۶)، تهران، سروش
- ۶- ادیبی حسین، جامعه‌شناسی طبقات اجتماعی، (۱۳۵۴)، تهران، انتشارات دانشکده علوم اجتماعی و تعاون
- ۷- ریمون آرون، مراحل اساسی اندیشه در جامعه‌شناسی، (۱۳۷۰)، پرهام باقر، انتشارات آموزش انقلاب اسلامی
- ۸- اس بنگ الیزابت و دیگران، رهنمودهایی برای تقویت خواندن، شریفیان احمد، میرآخورلو علی اصغر، (۱۳۸۲)، ناشر موسسه کتاب مهربان نشر
- ۹- آقازاده احمد، تاریخ آموزش و پرورش در ایران، (۱۳۸۱)، تهران نشر نی چاپ

- ۱۰- اسفندیاری مقدم عبدالرضا، نردبان ترقی راهکارهای نوین مطالعه ، (۱۳۷۸)، انتشارات جلیل مشهد
- ۱۱- ازکیا مصطفی ، غفاری غلامرضا، جامعه شناسی توسعه ، (۱۳۸۷) ، انتشارات کیهان
- ۱۲- ادیبی حسین ،انصاری عبدالمعبود ،نظریه های جامعه شناسی ،(۱۳۵۸)،تهران ،انتشارات جامعه چاپ اول
- ۱۳- بیرو آلن ، دایره المعارف علوم اجتماعی ،(۱۳۷۵)، ساروخانی باقر ، موسسه کیهان
- ۱۴- بیلینگتون روزاموند و دیگران، فرهنگ و جامعه،(۱۳۸۰)، عزبدفتری فریبا ، تهران، انتشارات قطره
- ۱۵- تنهایی ابوالحسن حسین ، مکاتب و نظریه های جامعه شناسی ، (۱۳۷۴)، تهران ،نشر مرندیز چاپ دوم
- ۱۶- تامین ملوین ،جامعه شناسی قشربندی و نابرابری های اجتماعی،(۱۳۷۳) ، نیک گهر عبدالحسین، تهران ،توتیا چاپ دوم
- ۱۷- توسلی غلام عباس؛ نظریه های جامعه شناسی،(۱۳۷۶)، تهران، سمت
- ۱۸- حسینی، سید محمدرضا ، ۵۰۱ نکته در روش های مطالعه و یادگیری ، (۱۳۸۷)، انتشارات شلاک
- ۱۹- حبیبی شراره ،جامعه شناسی تعلیم و تربیت، (۱۳۹۰)، انتشارات آوای نور چاپ اول

- ۲۰- دواس دی ای، پیمایش در تحقیقات علوم اجتماعی (۱۳۷۶)، نایبی هوشنگ
تهران نشرنی
- ۲۱- ریتزر جورج، نظریه های جامعه شناسی، (۱۳۷۳)، غروی زاده احمدرضا، تهران
موسسه انتشارات جهاد دانشگاهی (ماجد) چاپ اول
- ریتزر جورج، نظریه های جامعه شناسی در دوران معاصر، (۱۳۷۴)، ثلاثی محسن،
انتشارات علمی
- ۲۲- ساروخانی باقر، روشهای تحقیق در علوم اجتماعی، (۱۳۸۷)، تهران پژوهشگاه
علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- ۲۳- سیف الهی سیف اله، جامعه شناسی مسائل اجتماعی ایران، (۱۳۸۱)، انتشارات
جامعه پژوهان سینا
- ۲۴- شارع پور محمود، جامعه شناسی آموزش و پرورش (۱۳۹۰) انتشارات سمت چاپ
نهم
- ۲۵- صدری افشار غلامحسین، حکمی نسرين، فرهنگ زبان فارسی امروز، (۱۳۷۰)،
تهران موسسه نشر کلمه
- ۲۶- علاقه‌بند علی، جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، (۱۳۷۰)، تهران نشر کتابخانه
فروردین، چاپ هفتم
- ۲۷- فرجاد محمد حسین، بررسی مسائل اجتماعی ایران، (۱۳۸۲)، تهران انتشارات
اساطیر جلد دوم
- ۲۸- فیوضات یحیی، مبانی برنامه ریزی آموزش، (۱۳۸۹)، نشر ویرایش

۲۹- قاضی طباطبایی محمود ، تکنیکهای خاص تحقیق ، (۱۳۸۱) ، چاپ سوم تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور

۳۰- کوئن بروس ، مبانی جامعه شناسی، توسلی غلامعباس، فاضل رضا ، (۱۳۷۵) ، تهران انتشارات سمت
کوئن بروس ، مبانی جامعه شناسی ، توسلی غلامعباس
فاضل رضا ، (۱۳۸۶) ، تهران انتشارات سمت

۳۱- کرایب یان، نظریه اجتماعی مدرن از پارسونز تا هابرماس ، (۱۳۷۸) ، مخبر عباس ، تهران انتشارات آگاه

۳۲- گی روشه ، تغییرات اجتماعی ، (۱۳۷۶) ، وثوقی منصور ، نشر نی

۳۳- گی روشه ، جامعه شناسی تالکوت پارسونز، (۱۳۷۸) ، نیک گهر عبدالحسین ، تهران انتشارات تبیان چاپ اول

۳۴- گرپ ادوارد، نابرابری اجتماعی دیدگاه های نظریه پردازان کلاسیک و معاصر ، (۱۳۷۳) ، سیاه پوش محمد و غروی زاده احمد، تهران نشر معاصر چاپ اول

۳۵- گیدنز آنتونی ، جامعه شناسی ، (۱۳۷۴) ، منوچهر صبوری ، نشر نی

۳۶- لطف آبادی حسین ، روان شناسی رشد، (۱۳۸۰) ، تهران انتشارات سمت جلد دوم

۳۷- مایرز چت ، آموزش تفکر انتقادی تهران، (۱۳۷۴) ، ایلی خدایار، انتشارات سمت

۳۸- نصرت مرتضی ، آیین مطالعه و یادگیری، (۱۳۷۴) ، انتشارات جهاد دانشگاهی
واحد شهید بهشتی

۳۹- یغمایی جواد ، خندان محمد ، کودک و مطالعه ، (۱۳۸۳) ، تهران نشر کتابدار

جلد اول